

dr hab. Bogumił Ostrowski, prof. UKEN / IJP PAN
Instytut Neofilologii UKEN w Krakowie
e-mail: bogumil.ostrowski@uken.krakow.pl
Instytut Języka Polskiego PAN
email: bogumil.ostrowski@ijppan.pl

Recenzja pracy doktorskiej mgr Pawła Kruglika

Современная польская фантастика в русских переводах (на материале творчества выбранных писателей)

[*Współczesna fantastyka polska w przekładach rosyjskich (na materiale twórczości wybranych pisarzy)*]

Przedstawiona do recenzji rozprawa powstała na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Została napisana w języku rosyjskim przez mgr. Pawła Kruglika pod kierunkiem prof. UŚ, dr hab. Oksany Małysy.

Obiektem interesujących badań uczynił mgr Paweł Kruglik reprezentatywne utwory polskiej literatury fantastycznej, cechujące się – jak sam zaznaczył – „dużą różnorodnością gatunkową, obejmując m.in. fantastykę naukową, fantasy, fantastykę społeczną, ironiczną oraz postapokaliptyczną”. Materiał analityczny został wyekscerpowany z siedmiu powieści współczesnych polskich pisarzy i został skonfrontowany z przekładami tychże na język rosyjski: 1) Jacka Dukaja „*Perfekcyjna niedoskonałość*”, Kraków 2016 („*Идеальное несовершенство*” w tłumaczeniu S.W. Liegiezy, Moskwa 2019); 2) Rafała Kosika „*Felix, Net i Nika oraz teoretycznie możliwa katastrofa*”, Warszawa 2020 („*Феликс, Нэт и Ника и теоретически возможная катастрофа*” w tłumaczeniu Je. i I. Szewczenko, Moskwa 2019); 3) Magdaleny Kozak „*Nocarz*”, Lublin 2011 („*Ночар*” w tłumaczeniu Z.S. Makariewskiej, Moskwa 2013); 4) Pawła Majki „*Dzielnica obiecana*”, Kraków 2014 („*Район обетованный*” w tłumaczeniu M.W. Togobieckiej, Moskwa 2019); 5) Katarzyny Bereniki Miszczuk „*Ja, diabolic*”, Warszawa 2020 („*Я, дьяволица*” w tłumaczeniu D.S. Antipowej, Moskwa 2015 2020); 6) Krzysztofa Piskorskiego „*Cienioryt*”, Kraków 2013 („*Тенеграф*” w tłumaczeniu S.W. Liegiezy, Moskwa 2013) oraz 7) Adama Przechrztzy „*Adept*”, Lublin 2016 („*Адепт*” w tłumaczeniu I. Szewczenko, Moskwa 2020).

W skład obszernego (liczącego 347 stron) komputeropisu dysertacji doktorskiej mgra Pawła Kruglika, wchodzi: Wprowadzenie (Введение) [s. 5–17], sześć rozdziałów

zasadniczych, poświęconych: 1) Literaturze fantastycznej: specyfice gatunku i problematyce (z)definiowania pojęcia (*Фантастическая литература: жанровая специфика и определение*) [s. 18–34], 2) Wybrany aspektom współczesnej fantastyki polskiej (*Современная польская фантастика: выбранные аспекты*) [s. 35–43], 3) Językowymi osobliwościami literatury fantastycznej (*Языковые особенности фантастической литературы*) [s. 44–94], 4) Problematyce tłumaczeniowej kategorii „obcego/obcości” (*Категория «чужого» как переводческая проблема*) [95–159], 5) Tłumaczeniu nazw własnych w literaturze fantastycznej (*Перевод имён собственных в фантастической литературе*) [s. 160–243], 6) Leksyce niestandardowej (niskiego rejestru językowego) i jej ekwiwalencji w tłumaczeniach (*Лексика подстандартных регистров и её передача в переводе*) [244–317] oraz Zakończenie (*Заключение*) [318–319].

Pracę wieńczy obszerna, licząca czternaście stron, bibliografia [s. 320–334] oraz streszczenia: w języku polskim [s. 335–336], rosyjskim [Резюме, s. 337–339] i angielskim [Summary, 340–341]. Integralną częścią rozprawy doktorskiej są Addenda (*Приложение № 1*) zamieszczone na stronach 342–347.

Chciałbym już w tym miejscu zaznaczyć, że nie mam zastrzeżeń do kompozycji dysertacji. Uważam, że struktura rozprawy, czyli podział na podrozdziały, jest przemyślana i uzasadniona. Dowodzi dużych umiejętności pragmatycznych (mam na myśli dobór materiału źródłowego i ekscerpcję bazy analitycznej) oraz znakomitej orientacji teoretycznej Doktoranta w zakresie podejmowanej w pracy problematyki badawczej¹.

Przechodzę teraz do omówienia i odniesienia się do poszczególnych zagadnień podjętych w dysertacji.

Głównym celem badań – jak we wstępie zaznaczył Autor – była próba określenia pewnych tendencji w obrębie wybranych do analizy zagadnień, zarówno w zakresie autorskiej prezentacji tekstu, jak i jego identyfikacji w nowej przestrzeni kulturowej w tłumaczeniu. Wśród najważniejszych zadań badawczych, jakich podjął się młody językoznawca, były: identyfikacja ogólnych trendów w tłumaczeniu gatunków i podgatunków fantastyki, określenie strategii, technik i rozwiązań tłumaczeniowych stosowanych przez tłumaczy oraz porównanie zastosowanych narzędzi translacyjnych z metodami tłumaczenia dzieł innych gatunków. Praca dotyczy przestrzeni interdyscyplinarnej (literaturoznawstwo, językoznawstwo konfrontatywne, lingwistyka przekładu, analiza dyskursu i komunikacja międzykulturowa), tak więc dobór metodologii badawczej w celu porównania analizowanych w dysertacji tekstów literackich i ich

¹ „Структура работы построена таким образом, чтобы последовательно рассмотреть все существенные вопросы, связанные с изучением специфики произведений фантастической литературы”. (str. 16).

przekładów uważam za zabieg w pełni uzasadniony i niekontrowersyjny. Pozwolił on autorowi z jednej strony rozpoznać najistotniejsze wyzwania translatorskie, z drugiej – zinterpretować ich wpływ na ostateczny kształt tłumaczonych tekstów. Uzasadniając swój wybór, doktorant przedstawił i skomentował dotychczasowe osiągnięcia w tej dziedzinie, powołując się na uznane autorytety, np. Romana Lewickiego (*Zagadnienia lingwistyki przekładu*, Lublin 2017). Dotychczasowe badania naukowe dotyczące przekładu polskiej literatury fantastycznej na język rosyjski skupione były zasadniczo na twórczości S. Lema i A. Sapkowskiego. Zrealizowanie wyrażonego *expressis verbis* zamierzenia, jakim było wypełnienie luki w tym obszarze translatoryki poprzez podjęcie badań nad specyfiką tłumaczenia polskiej fantastyki w szerszej perspektywie, a poprzez to poszerzenie istniejącego korpusu² uważam za ogromną wartość recenzowanej pracy.

W pierwszym teoretycznym rozdziale pracy autor skupił uwagę na ogólnych zagadnieniach dotyczących literatury fantastycznej. Przedstawił różnorodność podejść do tego gatunku literackiego, dokonał rekapitulacji badań nad podgatunkami literatury fantastycznej oraz przeanalizował ich specyfikę.

Doktorant zwrócił uwagę na występujące w literaturze przedmiotu rozbieżności terminologiczne, utrudniające nierzadko wypracowanie i stworzenie wspólnego dla danego nurtu modelu definicyjnego. W języku rosyjskim termin „фантастика включает в себя научную фантастику в отношении «целое – часть» [...], a nieco dalej, przywołując słowa Władimira Skworcowa (*Фантастика. Вопрос терминологического перевода. «Филологические Науки», № 6 (47), 2014, s. 132. (132–136)*), doktorant zauważa, że „[...] для обозначения аналога *фантастического жанра литературы* в русском языке – в английском используются различные термины и слова, напр., *fantastic fiction, fantastic literature*”, które pozostają zresztą w pewnej opozycji do określenia *The fantastic*, wprowadzonego do naukowego obiegu przez T. Todorova, a używanego także przez D. Sandnera (*Fantastic Literature: A critical reader*, Westport 2006, s. 67).

Ciekawe spostrzeżenia poczynił także w odniesieniu do historii terminu *science fiction*, który w druku po raz pierwszy został użyty w przedmowie do pierwszego numeru czasopisma „Science Wonder Stories” w 1929 r., a rozpowszechnił się w latach trzydziestych XX stulecia jako *scientifiction* (wskutek kontaminacji wyrazów *scientific* i *fiction*).

W dalszej części pracy zostały omówione dzieje używanego przez polskich badaczy terminu *fantastyka*, będącego – zgodnie z określeniem C. Skołudy – na terenie literatury fikcją,

² „Мы надеемся, что наша диссертация поможет восполнить этот пробел, предложив более широкий взгляд на специфику перевода польской фантастики и тем самым расширив существующий корпус исследований в данной области”. (str. 7).

przedstawioną w kategoriach emocjonalnych, która dąży do niezwykłości, niecodzienności i wybiega poza rzeczywistość empiryczną [...], podczas gdy *fantastyka naukowa* przez *Słownik języka polskiego PWN* została określona jako „twórczość literacka lub filmowa, której fabuła jest umieszczana w przyszłości lub w innych częściach wszechświata”. Dane te konfrontuje badacz z definicją autorstwa J. Tambor zamieszczoną w *Słowniku wiedzy o literaturze*, która z kolei podkreśla, że „*Fantastyka naukowa* jest typem literatury, której świat przedstawiony niezgodny jest ze światem empirycznym czytelnika, uwiarygodniony dzięki naukowej lub pseudonaukowej podstawie jego funkcjonowania i różnymi sposobami upowszechniony, o akcji usytuowanej w przyszłości w stosunku do czasu faktycznego odbioru tekstu i mający dzięki temu optymistyczną lub pesymistyczną wymowę [...], jest jednym z odłamów fantastyki, do której zalicza także fantastykę grozy, fantasy, baśń. Fantastyka to, najogólniej mówiąc, niezgodność ze światem empirycznym czytelnika”. Autor rozprawy, dokonując drobiazgowego przeglądu aktualnego stanu i ewolucji badań nad zagadnieniami terminologicznymi i definicyjnymi dotyczącymi szeroko pojętej *fantastyki* i jej różnorodności gatunkowej³, wykazał się znakomitą znajomością problematyki badawczej i znajomością literatury przedmiotu.

Rozdział drugi jest swego rodzaju skróconą antologią polskiej literatury fantastycznej, w którym to doktorant nakreślił rys historyczny i przedstawił najwybitniejszych przedstawicieli tego gatunku, prezentację rozpoczynając od „*Rękopisu znalezionego w Saragossie*” hrabiego Jana Potockiego (pierwsze rozdziały powieści opublikowano w 1797 r.). Zwrócił uwagę na prozę fantastyczną reprezentanta Młodej Polski Jerzego Żuławskiego (szczególnie na „*Trylogię księżycową*” z 1903 r.) oraz działalność tzw. „polskiej szkoły fantastycznej” (J[anusz]⁴ Żuławski, Stefan Grabiński, J. Zajdel), pisarstwo i rolę Stanisława Lema. Następnie scharakteryzował najnowszy okres współczesnej fantastyki polskiej (po roku 1990, stanowiącym swoistą granicę chronologiczną w jej dziejach) z Andrzejem Sapkowskim na czele. Wśród omówionych przez doktoranta autorów prozy fantastycznej znaleźli się m.in. Jacek Dukaj (jako pierwszy został zauważony i doceniony po dłuższym okresie hegemonii A. Sapkowskiego), Rafał Kosik, Michał Protasiuk, Wawrzyniec Podrzucki, Łukasz Orbitowski, Magdalena Kozak, Rafał W. Orkan.

W rozdziale trzecim doktorant omówił na podstawie wybranych do analizy fragmentów tekstów zagadnienie specyfiki językowej utworów fantastycznych. W części propedeutycznej

³ Np. jedna z przedstawionych w rozdziale koncepcji klasyfikacji zawiera gatunki: *fantasy*, *fantastyka kosmiczna*, *wojenna (боевая)*, *humorystyczna*, *miłosna*, *socjalna* i in.), inna (Dominiki Oramus): *Kidult fantasy*, *Urban fantasy*, *High fantasy* [= *epic fantasy*: *quest fantasy*; *heroic i adult fantasy*], *Sword and sorcery (fantasy magii i miecza)* oraz podgatunki, jak np. *Space opera*, *Planetary romance*, czy *Cyberpunk*, *technopunk*, *radical hard SF*, *neuromantics* i in.

⁴ sic! (s. 36).

przedstawił poglądy Ryszarda Handkego i Jolanty Tambor, którzy za najbardziej typowe dla danego gatunku uznali neologizmy, neosemantyzmy i terminologię naukową, a S. Lem także pseudoterminy.

W podrozdziale poświęconym zagadnieniom językowego eksperymentu analizie został poddany materiał pochodzący z „*Perfekcyjnej niedoskonałości*” Jacka Dukaja, który (jak cytuje za P. Majewskim doktorant) „podobnie jak Lem, tworzy nowy język, nową gramatykę, która mogłaby przynajmniej w niewielkim stopniu odzwierciedlać jakość nowego świata [...]”. Bohaterowie powieści Dukaja sami tworzą nowe formy gramatyczne, nieznanym odzwierciedlania w języku naturalnym (por. [...] *jestem bezpłciowu* [...], *jestem aseksualnu – rzekł*), co w pewnym sensie jest samorodną kreacją nowej formy bytu. Doktorant zauważył, że w tekście tłumaczonym przez S. Liegiezę zachowana została ekwiwalencja, tj. wprowadzona została nienormatywna dla języka rosyjskiego fleksja -*y* [fonet. -*u*]. Pan Paweł Kruglik, omawiając tę problematykę, odwołał się do pewnego rodzaju wzorca klasyfikacyjnego i – zgodnie z ustaleniami Alicji Nagórko i Jolanty Tambor – słusznie usytuował te nowe dokumentacje pośród systemowych form potencjalnie możliwych (por. *pisalom*, *писаłość*, itp.). Nie budzi jakichkolwiek zastrzeżeń prawidłowo przeprowadzona analiza i interpretacja użycia „neozaimków” (*jenu*, *nu*, *samu siebie*) w tekście polskim i ich ekwiwalencja (*ery*, *самыё себя*) w tekście tłumaczonym. Problematyka oboczności form o podłożu genderowym została zauważona przez doktoranta także w utworze Katarzyny B. Miszczuk „*Ja, diablica*”, w którym bohaterka, uważając się za istotę „bezrodzajową” (por. *Zapominasz, że nie mam rodzaju*) używa w odniesieniu do siebie form rodzaju nijakiego: Nie, nie jestem *niewidzialne*. Podobnego typu zabieg został zastosowany w tłumaczeniu na język rosyjski (por. *Ты невидимая? – полюбопытствовала я. – Нет. И, уж если на то пошло, невидимое. Ты забываешь, что у меня нет рода*). Nie można nie zgodzić się z doktorantem, który konstatuje, że „zastosowany eksperyment trudno uznać za udany (por. „эксперимент трудно назвать удачным, так как применение форм среднего рода сопровождается комментарием о том, что у данного существа нет рода”, s. 54). Ciekawe są także rozważania na temat roli i funkcji feminatywów, neologizmów i okazjonalizmów autorskich, terminów i pseudoterminów w analizowanych utworach oraz ich ekwiwalencji w tłumaczonych tekstach docelowych.

Jedno małe uzupełnienie, jakie nasunęło mi się w trakcie lektury tekstu, dotyczy analizy strukturalnej neologizmu *świnogrona*. Mimo że autor słusznie konstatuje: „по всей видимости, образовано от *świnia* (свинья) и *winogrona* (виноград)” (s. 82), to jednak moim zdaniem warto zasygnalizować, że wyraz powstał wskutek haplologii, tj. nawarstwienia się współbrzmiącego elementu obu podstaw derywacyjnych *świn*-ia + *win*-ogrona >> ś<-*win* {-ia=0}>ogrona.

Podsumowując, należy zauważyć, że w tej części dysertacji badaniu poddane zostały przede wszystkim te strategie i techniki, dzięki którym tłumacze przekazują pewne indywidualne, by nie rzec precedensowe cechy językowe. Zadaniem doktoranta było wykazać, w jaki sposób wybory tłumaczy wpływają na recepcję utworu i w moim przekonaniu cel ten został przez niego zrealizowany.

W czwartej części rozprawy doktorant dokonał z jednej strony wnikliwej i rzetelnej analizy sposobów oddania elementów językowych i narracyjnych sygnalizujących „inność” w tekście oryginalnym, z drugiej – przekonującej interpretacji ich wpływu na strukturę i percepcję tekstu docelowego w wybranych do badania fragmentach utworów, których wspólnym mianownikiem jest piętno *obcości* i element tzw. „trzeciej kultury”. By wskazać na podbudowę naukową tej analitycznej części rozprawy, wystarczy wymienić omówione przez doktoranta we wstępnej części rozdziału koncepcje (np. *kulturemu*, kategorii „*swój – obcy*”) takich teoretyków, jak R. Lewicki, K. Hejwowski, czy J. Żmudzki, A. Wierzbicka, czy L. Venuti.

Największą grupę wyekscerpowanych wyrazów i wyrażeń stanowiły zapożyczenia obcej proveniencji (rosyjskie, francuskie, łacińskie, hiszpańskie i angielskie – przeanalizowane w oddzielnych podrozdziałach), wyrażające specyfikę kreowanej w utworach rzeczywistości. Podjętą przez badacza analizę strategii tłumaczeniowych zastosowanych w celu utrzymania efektu obcości, a także odniesienie się do zastosowanych w przekładzie form adaptacji kulturowej (czasami poprzez ich neutralizację), uważam za satysfakcjonującą i w pełni zrealizowaną.

Rozdział piąty porusza problemy onomastyczne w tłumaczeniach tekstów literatury fantastycznej, toteż we wstępnej jego części zwięźle przedstawione zostały zagadnienia teoretyczne *nomen proprium* (typologia oraz funkcje tej kategorii gramatycznej [min. na podstawie ustaleń Aleksandry Cieślikowej, Aleksandry Superanskiej, Olgi Foniakowej czy Niny Arutionowej]).

W zasadzie całkowicie zgadzam się z zaproponowaną przez doktoranta koncepcją analizy nazw własnych (wśród których prym wiodą antroponimy, a w dalszej kolejności toponimy, chrematonimy oraz oronimy) w wybranych utworach polskiej fantastyki naukowej oraz z zastosowanym przez niego opisem technik użytych przy tłumaczeniu imion bohaterów (np. K. Hejwowski [*Nazwy własne w tekście literackim – techniki tłumaczenia* [...], Lublin 2012, s. 19–20] wymienia czternaście podstawowych technik, podczas gdy H. Nuralijewa tylko trzy – transliterację, transkrypcję i kalkowanie, a Ł. Salmon za najbardziej perspektywiczną uznaje hybrydyzację). Autor podjął się ponadto analizy tzw. nazw znaczących oraz nazw miejsc i terminów specyficznych dla świata przedstawionego.

Mgr Paweł Kruglik z należytą uwagą opisał dylematy tłumaczy związane z zachowaniem oryginalnych znaczeń lub ich adaptacją, a także szczegółowo przeanalizował wpływ tych decyzji na spójność i wierność przekładu wobec oryginału. Warto w tym miejscu przytoczyć znamiennej konkluzję doktoranta „Выбор переводческой стратегии во многом зависит от жанра текста, его аудитории, традиций перевода в конкретной культуре, а также от значимости имени в повествовании. В некоторых случаях переводчики стремятся сохранить аутентичность имён, используя транскрипцию или транслитерацию, в других – адаптируют их, приближая к нормам целевого языка или создавая эквиваленты с учётом культурного контекста.” (s. 218).

Poniżej chcę podzielić się dwiema drobnymi uwagami. Pierwsza z nich ma charakter terminologiczny: zamiast skrótowego i nie do końca jednoznacznego określenia „окончание «-ский», окончание «-ов», окончание -ин (s. 219–223) proponowałbym użycie określenia: фамилии (названия) с финалью, gdyż termin *окончание* jest w moim rozumieniu równoważny z polskim *końcówka* (*fleksja*), a wymienione w trakcie analizy morfemy -ин i -ов są w rzeczywistości sufiksami (nota bene w innych miejscach autor posługuje się taką właśnie nomenklaturą) z fleksją zerową, zaś -ский/-цкий – przyrostkiem przymiotnikowym z końcówką fleksyjną -ий, właściwą mianownikowi liczby pojedynczej rodzaju męskiego.

Druga uwaga dotyczy formy gramatycznej sztucznie stworzonego nazwiska *Гвоздѣдз* w tłumaczeniu na język rosyjski. W komentarzu „Степень распознаваемости фамилий – *Маркс, Энгельс, Ленин, Че, Гвоздя⁵, Фидель, Мао, Кимы и Боб Марли* – может зависеть от общих знаний читателя, а также от его возраста.” (s. 231) powinna zostać użyta forma mianownika I. poj. rzeczownika, podobnie jak to ma miejsce w komentarzu na s. 232: „**Гвоздь**: это, скорее всего, вымышленная фамилия, которая в данном контексте использована для добавления определённого элемента эксцентричности”, chociaż ros. forma **Гвоздя** z fleksją -ия w dop. I. poj. sugeruje raczej mianownikową postać **Гвоздий** (jeśli formą podstawową miałyby być **Гвоздь**, wówczas w dop. I. poj. oczekiwalibyśmy postaci **Гвоздя**).

Rozdział szósty poświęcony został strategiom i technikom tłumaczenia elementów niskich rejestrów języka, które ze względu na liberalizację polityki językowej często pojawiają się we współczesnej polskiej fantastyce naukowej. Doktorant słusznie konstatuje, że obecność leksyki podstandardowej w tekstach literackich, w tym w utworach literatury fantastycznej jest uwarunkowana dążeniem pisarzy do maksymalnego odzwierciedlenia komunikacji interpersonalnej i nadania dialogom i narracji waloru autentyczności. Wprowadzanie do tekstu leksyki wulgarnej, dialektalnej czy slangowej jest świadomym i zamierzonym autorskim

⁵ Wskutek niecelowego przeniesienia ze zdania „[...] *намалеваны портреты Маркса, Энгельса, Ленина, Че, Гвоздя, Фиделя, Мао* [...]”. (s. 231).

zabiegiem stylistycznym, z jednej strony wzmagającym ekspresję przekazu, z drugiej – ułatwiającym czytelnikowi rozpoznanie statusu społecznego, zawodowego, czy cech temperamentu bohatera. Zaprezentowane, przeanalizowane i zaopatrzone w merytoryczny komentarz liczne przykłady omawianego typu leksyki utwierdzają w przekonaniu, że stosowane przez pisarzy inne zabiegi, takie jak archaizacja czy stylizacja mają na celu wzmocnienie efektu humorystycznego, dramatycznego czy ironicznego. Doktorant dowiódł, że ze względu na zdecydowanie bardziej restrykcyjną politykę językową w Rosji (por. konstatację: „Особенно важно учитывать законодательные ограничения, существующие в разных странах, такие как российский закон о запрете ненормативной лексики. В России использование ненормативной лексики регулируется законом № 101-ФЗ”, s. 316) przekład elementów języka podstandardowego postawił przed tłumaczami niezwykle wymagające zadanie.

Bogaty inwentarz zinterpretowanej leksyki niestandardowej, ocena trafności przekładu i alternatywne propozycje ekwiwalencji w języku docelowym uważam za całkowicie przekonujące. Uważam, że pewnym ułatwieniem dla czytelnika byłoby tabelaryczne przedstawienie powtarzających się w analizie sekwencji leksykalnych (*chuj*, *kurwa* i in.), ocena ich trafności kontekstualnej i stylistycznej oraz przedstawienie zaproponowanych przez doktoranta propozycji trafniejszej jego zdaniem ekwiwalencji poszczególnych słów i wyrażeń nienormatywnych.

Drobnego uściślenia wymaga zamieszczony w pracy komentarz do wyrazu *chujówka*. Moim zdaniem, to nie derywat od *chuj* z sufiksem *-ówka* – jak pisze mgr Paweł Kruglik (s. 296), lecz rzeczownik utworzony drogą uniwerbizacji od przymiotnika *chujowy* (zgodnie z modelem *ciężarówka* < (samochód) *ciężarowy*, *zimówki* < (opony) zimowe), podobnie zresztą jak synonimiczna formacja *chujowizna*. Sądzę też, że wulgarne określenie *kurewsko* powstało wskutek adverbializacji przymiotnika *kurewski*, a przysłówki *zakurwić* – jest motywowany prefigowanym przymiotnikiem *za-kurw-isty* utworzonym na wzór rozpowszechnionego wulgarnego przymiotnika *za-jeb-isty*, który był również przedmiotem analizy (por. s. 300).

Pragnę podkreślić, że przedstawione w częściach analitycznych w sposób nienachalny, ale merytoryczny uwagi, interpretacje i własne propozycje oraz sugestie innych niż zaproponowane przez tłumaczy rozwiązań, uważam za bardzo istotne, bowiem dowodzą umiejętności właściwego osądu sytuacji, uzasadnionego argumentowania i obrony przedstawianej koncepcji. Na tej właśnie podstawie można ocenić predyspozycje pana magistra Pawła Kruglika do samodzielnego, krytycznego prowadzenia prac badawczych. Liczba przeanalizowanych tekstów jest, moim zdaniem, wystarczająca do sformułowania miarodajnych i relewantnych wniosków.

Zakres zadań, jaki wytyczył sobie mgr Paweł Kruglik, jest niewątpliwie szeroki, tym bardziej chciałabym zaznaczyć, że recenzowana dysertacja to metodologicznie, źródłowo i kompozycyjnie spójne opracowanie, zawierające precyzyjnie określony cel oraz merytorycznie poprawne wnioski. Problem badawczy podjęty przez doktoranta ma charakter wieloaspektowy i interdyscyplinarny.

Na podkreślenie zasługuje też fakt właściwego doboru i wykorzystania literatury przedmiotu: łącznie – o ile dobrze policzyłem – autor powołał się na 190 artykułów i monografii, posłużył się materiałem leksykalnym 42 słowników oraz odwołał się do 37 innych niż leksykograficzne źródeł internetowych). W wykazie bibliograficznym zabrakło – moim zdaniem – artykułu Jakuba Knapa, *Polskie fantastykoznawstwo (początki)*, Studia Poetica 9 (2021) Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, s. 3–18, „który stanowi przybliżenie początków polskiego fantastykoznawstwa, a jednocześnie pełni funkcję wprowadzenia do tomu studiów poświęconych polskiej teorii fantastyki. Scharakteryzowano w nim proces wyłaniania się polskiej teorii fantastyki w polu dyskursu krytycznego i literaturoznawczego, odwołując się do teorii emergencji i biorąc pod uwagę rozmaite wpływające na to czynniki (tzw. atraktory). Szczególną uwagę poświęcono roli Artura Hutnikiewicza jako inicjatora tego procesu” (s. 18).

Z recenzenckiego tylko obowiązku, chcę zwrócić uwagę na fakt, mogący u uważnego czytelnika wywołać pewne zakłopotanie. Mam na myśli kilka chronologicznych „nieścisłości” w przytoczeniu roku wydania dzieł oryginalnych i ich tłumaczeń, por. Kosik R.: *Felix, Net i Nika oraz teoretycznie możliwa katastrofa*. Warszawa 2020 vs. Косик Р.: *Феликс, Нэт и Ника и теоретически возможная катастрофа*. Пер. Е. и И. Шевченко. Москва 2019, czy Miszczuk K.: *Ja, diabolica*. Warszawa 2020 vs. Мищук К.: *Я, дьяволица*. Пер. Д. С. Антипова. Москва 2015 (s. 334). Domniemam, że autor przytoczył daty publikacji książek, z których korzystał osobiście (a nie pierwszego ich wydania). Jednakże warto o tym wspomnieć, albo w nawiasie przytoczyć datę pierwszej publikacji, gdyż na podstawie przedstawionych danych można by wnioskować, że językiem tekstu źródłowego jest rosyjski, a polski językiem tekstu tłumaczonego.

Poniżej przytaczam zauważone i odnotowane w czasie lektury drobne usterki (zwykle literowe), które w żaden sposób nie wpływają na bardzo wysoką ocenę pracy, ale – być może – ułatwią doktorantowi przygotowanie tekstu do druku:

- Nie są one zewnętrznym ozdobnikiem, ale integralną, niezbywalną jej częścią – s. 46.
- [...] похожих на возможные реакции польских читателей. – s. 57.
- – Это же лучшее мясо! – Пани **Марты** усталила руки в боки – s. 184.
- Oj, **Sierioża**, Sierioża (s. 197), a dalej: Данные имена, введённые в польский текст (*Saszka, Sierioża*) – s. 198.
- В русском переводе встречается то же слово, **на** записанное по-другому (...) – s. 200.
- Очень много исторический персонажей находим [...] – s. 207.

- [...] *kółko w uchu przypomina* **j** *q-ce mi piracką biżuterię.* – s. 214.
- – Удивительный **й** *слушать такие слова [...]* – s. 216.
- [...] *było słynnym manewrem, Iniga Valquezara, opisanym w* **sz** *egółach z trzeb* **a** *rycinami vs. описанным вкуне с* **тр** *емя рисунками [...]* – s. 225.
- [...] *z ojcem* **Japre** *ta ją zadziwiło* **ta** *naturalność [...]* (?) – s. 230.
- [...] *zвучать на русском как Нийкош или Нийкош (czy to nie ten sama postać graficzna?)* , a не Никос [...].
- *Gdy wyszliśmy* **nag** *anek [...]* – s. 237.
- Angelika **z**atrząśł dreszcz [...] – s. 267.
- *всегда* **без** *опасная реакция* – s. 267.
- *благодаря czemu в характеристика* **персонажей** – s. 270.
- [...] *nauczyć, żeby nigdy nie ... takim jak ty – zasranym* (prawdopodobnie brakuje czasownika **dowierzać**), por. *научить еще и тому, как никогда не* **доверять** *таким, как ты, – сраным [...]* (s. 276).
- [...] *napełniając salę dźwiękiem tłuczonego szkła.*(s. 287).
- Polak A.: *Grając przeszłością i przyszłością. Rosyjska fantastyka aletrancywna i socjologiczna.* Katowice 2015.

Podsumowując, stwierdzam, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska świadczy o dojrzałości badawczej mgr. Pawła Kruglika, o jego rzetelności w sposobie opracowania problemu. Dysertacja stanowi studium dopracowane i przekonujące – ma solidne postawy teoretyczne i zrealizowany cel badawczy. O jej wartości świadczy aktualność systemu pojęciowego, dobór odpowiedniej literatury przedmiotu, a także wiarygodność przyjętych założeń, zweryfikowana praktycznie.

Dysertacja doktorska pana mgra Pawła Kruglika napisana jest piękną rosyjszczyzną, z zachowaniem wszelkich reguł stylu naukowego, pieczołowicie i niemal bezbłędnie opracowana pod względem techniczno-edytorskim. W moim odczuciu stanowi niemalże gotowy materiał na monografię.

Zagadnienie, którego opisu podjął się autor niniejszej rozprawy doktorskiej nie zostało dotychczas kompleksowo opisane. Przedstawione w pracy analizy oraz rozwiązania stanowią zatem niewątpliwy wkład w rozwój badań nad pragmatyką i teorią przekładu literatury fantastycznej. Mając to na uwadze, ogłoszenie drukiem wyników żmudnych badań Doktoranta w postaci **monografii** jest wysoce pożądane i stwarza realną szansę na wypełnienie luki w tej przestrzeni badań. Wnioskuje zatem nie tylko o **wyróżnienie** pracy doktorskiej mgr. Pawła Kruglika, ale także jej **publikację**.

KONKLUZJA: Biorąc pod uwagę „zapis art. 187. p. 1—2 ustawy **Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku**, [iż] rozprawa doktorska powinna prezentować „ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”, zaś jej przedmiotem ma być „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo

oryginalne dokonanie artystyczne”, oceniam rozprawę doktorską **mgr. Pawła Kruglika** **jednoznacznie pozytywnie**. Zważywszy na nowatorski i oryginalny wkład w rozwiązanie problemu badawczego, dojrzałość merytoryczną i metodologiczną oraz rozległą wiedzę teoretyczną autora w dziedzinie nauk humanistycznych (w dyscyplinie językoznawstwo), stwierdzam, że rozprawa **spełnia z naddatkiem wymagania** stawiane pracom doktorskim.

Niniejszym wnoszę o dopuszczenie mgr. Pawła Kruglika do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kraków, 17 maja 2025 r.

Bogumił Ostrowski

/Bogumił Ostrowski/